

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ПРОБАЦІЇ З УРАХУВАННЯМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

Сіренко К. Ю., Дженджеро О. Л., Дудка Н. О.

ВСТУП

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про пробацію» пробація – це система наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого¹. Одним з важливих завдань в цьому контексті постає підготовка фахівців для органів пробації, яка є складовою частиною Державної кримінально-виконавчої служби України.

Стратегія реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року містить у собі стратегічну ціль № 7, яка передбачає «формування ефективної моделі підготовки та діяльності персоналу органів і установ пенітенціарної системи». У самій Стратегії зазначається, що «ефективність реформування пенітенціарної системи залежить від рівня підготовки її кадрового складу, тому реалізація означеної стратегічної цілі передбачає формування вмотивованого та високопрофесійного персоналу органів і установ пенітенціарної системи, здатного виконувати функції виправлення і ресоціалізації засуджених на основі найсучасніших підходів і методів роботи, а також створення за новими стандартами належних умов праці та соціального захисту персоналу»².

Професійна підготовка фахівців пробації реалізовується в Інституті професійного розвитку Пенітенціарної академії України, який було створено в травні 2022 року як Інститут підвищення кваліфікації персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України, а в березні 2023 року реорганізовано в Інститут професійного розвитку.

---

¹ Про пробацію. Закон України від 05.02.2015 № 160-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text> (дата звернення: 22.11.2024).

² Про схвалення Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року та затвердження операційного плану її реалізації у 2022–2024 роках : розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2022 року № 1153-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153-2022p#Text> (дата звернення: 22.11.2024).

Кафедра підвищення кваліфікації працівників пробації є структурним підрозділом Інституту професійного розвитку Пенітенціарної академії України, що здійснює навчальну, методичну, наукову та організаційну діяльність з питань підвищення кваліфікації працівників, які працюють за трудовими договорами в Державній установі «Центр пробації».

Члени кафедри здійснюють підготовку висококваліфікованих фахівців пробації шляхом упровадження ефективної й гнучкої системи підвищення кваліфікації, удосконалення знань, умінь і навичок, що сприятимуть їх професійному розвитку.

Професійне навчання організовано на підставі затвердженої Міністерством юстиції України освітньої програми, яка адаптована відповідно до сучасних викликів та форс-мажорних обставин. Заняття проводяться за дистанційною формою навчання в синхронному режимі, що оптимально враховує індивідуальні можливості кожного слухача та економічні можливості більшості населення в умовах воєнного стану.

Працівники Центру пробації проходять підвищення кваліфікації не рідше ніж один раз на три роки або за потреби (якщо зміни в законодавстві у відповідній сфері), а також протягом першого року роботи³.

Обсяг і нормативний термін навчання становить 180 навчальних годин упродовж 30 діб.

1. Основні напрями спеціалізації професійного навчання фахівців пробації

Основними напрямами професійного навчання працівників пробації є такі:

– практична підготовка за загальною, функціональною та галузевою складовими освітньої програми з метою підвищення рівня професійної майстерності працівників Центру пробації: *навчання за загальною складовою* містить правову підготовку, яка передбачає вдосконалення знань, розвиток умінь і навичок у вирішенні правових питань; принципів та засад реалізації кримінально-виконавчої політики держави, механізму функціонування інституту пробації; розроблення заходів запобігання вчинення повторних правопорушень;

– *навчання за функціональною складовою* містить професійно-психологічну підготовку, яка передбачає вдосконалення знань з теорії змін поведінки, розвиток навичок мотиваційного консультування та когнітивно-поведінкового втручання як ключового методу реалізації

---

³ Про затвердження Положення про професійне навчання працівників Державної кримінально-виконавчої служби України: наказ Міністерства юстиції України від 01.06.2023 № 2076/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0922-23#Text> (дата звернення: 22.11.2024).

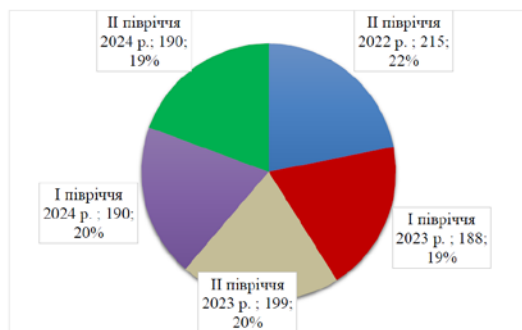
пробаційних програм, а також цифрову грамотність працівників пробації, електронний документообіг в органах пробації;

– навчання за галузевою складовою містить фахову підготовку, спрямовану на здобуття слухачами додаткових знань та вмінь щодо специфіки, особливостей, принципів, порядку та методів реалізації пробаційних програм із повнолітніми та неповнолітніми суб'єктами пробації у рамках реалізації пробаційних програм «Зміна прокримінального мислення», «Подолання агресивної поведінки», «Попередження вживання психоактивних речовин», «Формування життєвих навичок», «Подолання домашнього насильства». Також галузева складова охоплює організацію волонтерської діяльності, пов'язаної з пробацією, ефективну комунікацію з партнерськими організаціями та медіа, культуру ділового мовлення та діловодство й спрямована на розвиток загальних компетентностей (мовленнєвої, цифрової, комунікаційної, інклюзивної, емоційно-етичної) та спеціальних компетентностей (фахових, предметних), удосконалення вмінь і навичок з використання інструментів пробації (оцінка ризиків вчинення кримінального правопорушення; складання індивідуального плану роботи із засудженим, реалізація пробаційних програм, організація роботи з волонтерами пробації й партнерськими організаціями щодо наповнення «Банку ресурсів», удосконалення навичок роботи з електронним документообігом, а також з Єдиним реєстром засуджених та осіб, узятих під варту);

– здійснення моніторингу та оцінювання результатів навчання, зокрема Google-анкетування щодо ефективності навчання;

– забезпечення збалансованості теоретичної і практичної підготовки.

Аналіз статистичних даних працівників пробації, що пройшли професійне навчання показує стабільну динаміку в кількості сертифікованих осіб та співвідношенні у відсотках (див. рис. 1).

Рис. 1. Пройшли професійне навчання працівників пробації, осіб

Під час професійного навчання практикуються сучасні підходи до організації занять: викладачі кафедри проводять тренінги, панельні дискусії, майстер-класи, вебіари, круглі столи, у тому числі на базі філії Державної установи «Центр пробації» в Чернігівській області.

З метою забезпечення більш динамічного навчання на академічній платформі дистанційного навчання Moodle для працівників Центру пробації було розміщено спеціалізовані та рекомендовані освітні курси.

Також викладачами кафедри було завантажено онлайн-курс, що охоплює 40 тем і підсумковий контроль. Модулі цього курсу постійно вдосконалюються, доповнюються відеоуроками, конспектами лекцій, корисними посиланнями, витягами із законодавства.

Слід зазначити, що кожна група фахівців пробації після закінчення навчання проходить Google-анкетування щодо ефективності навчання. Аналіз його результатів свідчать про те, що більшість слухачів надають перевагу практичним заняттям, які проводяться у формі тренінгу, тематичних дискусій та конференцій з обміну досвідом. Крім того, отримані результати свідчать і про те, що очікування слухачів від навчання виправдалися повною мірою (97% опитуваних).

В цілому організація професійного навчання в Пенітенціарній академії України передбачає:

- створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища, що стосується наявних безпечних умов навчання та праці, дотримання прав і норм фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки;
- створення безбар'єрного освітнього простору на засадах рівності, недискримінації та доступності;
- використання інформаційно-комунікативних та цифрових технологій в освітньому процесі, інформаційну та кібернетичну безпеку⁴.

2. Сучасні технології професійного навчання фахівців пробації

Під час реалізації освітньої програми використовуються різні технології навчання, а саме:

1. Інноваційні технології (Innovative technologies):
  - проблемне навчання (problem-based learning): виконання конструктивних завдань, імітаційні та операційні ігри, виконання ролей, соціодрама та психодрама.

---

⁴ Сіренко К.Ю. Напрямки вдосконалення професійного навчання працівників уповноважених органів з питань пробації. *Реформа пробації: можливість обирати майбутнє: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 26 квітня 2024 р.) / голов. ред. О.В. Висоцька; Пенітенціарна академія України. Чернігів: ПАУ, 2024. 361 с. С. 90.

2. Інформаційні технології (Information technologies):
  - моделювання практичних ситуацій;
  - опрацювання графічних, текстових, цифрових, аудіо- та відеоданих і засобів зв'язку.
3. Інтерактивні технології (Interactive technologies):
  - ігрові технології (навчальні, тренувальні, контрольні й загалювальні, пізнавальні, продуктивні, творчі, комунікативні, діагностичні, психотехнологічні);
  - кооперативне навчання у співробітництві (cooperative learning): навчання в малих групах, взаємне оцінювання, робота за методом джигсоу (Jigsaw), проектна робота;
  - дискусії, інтерактивні тренінги;
  - майстер-класи; колективна генерація ідей.
4. Дослідницькі технології і проектування (Research technologies and design):
  - інформаційні дані;
  - організаційно-практичні напрями роботи;
  - рефлексивні;
  - корекційні;
  - методологічні.

3. Гармонізація професійної підготовки фахівців пробації з урахуванням європейського досвіду

Пробація – європейський прогресивний підхід до виконання покарань, який не передбачає позбавлення волі.

Європейські експерти допомагають Україні розвивати систему пробації, впроваджувати кращі практики з майже 100-річного досвіду функціонування пробації. Зокрема, міжнародні експерти проекту ЄС «Право-Justice» розробили кадрову стратегію для персоналу пробації, оцінку ризиків скоєння повторних злочинів, професійні стандарти, систему інспектування, удосконалили навчальні програми і роботу над впровадженням Реєстру засуджених та осіб, узятих під варту.

За підтримки Проєкту «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe), що реалізується компанією Alinea International та фінансується Урядом Канади у співпраці з Міністерством юстиції України, триває робота над запуском Платформи дистанційної освіти Державної кримінально-виконавчої служби України. Це спеціальна онлайн-платформа, призначена для розміщення електронних освітніх ресурсів для професійного навчання персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України та засуджених. Розроблено електронні підручники, навчальні аудіо– та відеоматеріали, тести, онлайн курси, а також тестування на онлайн-тренажерах для посилення практикоорієнтованості навчання.

Освітня програма професійної підготовки працівників пробації покликана сприяти впровадженню Стратегії комунікації з питань європейської інтеграції України на період до 2026 року⁵ шляхом ознайомлення працівників пробації з основами планування комунікаційної стратегії у сфері євроінтеграції з урахуванням пріоритетів та завдань відповідних державних органів.

Освітня програма підготовки працівників пробації включає навчальний курс з пробаційного нагляду, оскільки більшість європейських розвинених країн також мають пробаційний нагляд у їхніх правових системах. Окрім цього, освітня програма підвищення кваліфікації працівників пробації спеціалізуються на таких напрямках:

1. Загальна характеристика вимог міжнародних стандартів і рекомендацій поведіння з особами, засудженими до кримінальних покарань, не пов'язаних із позбавленням волі;

2. Реалізація пробаційних програм.

3. Оцінка ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення суб'єктами пробації, у тому числі стосовно неповнолітніх.

4. Цифровізація як складова діяльності підрозділів пробації.

5. Робота персоналу органу пробації з Єдиним реєстром засуджених та осіб, узятих під варту.

6. Особливості індивідуальної та групової роботи з неповнолітніми суб'єктами пробації.

7. Організація волонтерської діяльності, пов'язаної з пробацією.

8. Досудова пробація: сутність, методика застосування.

9. Організація здійснення уповноваженим органом з питань пробації наглядової пробації.

Вдосконалення системи пробації України, підвищення рівня її ефективності та результативності, реалізовується завдяки гармонізації українських пробаційних програм за міжнародними стандартами та кращими світовими практиками, які сприяють соціальній інтеграції правопорушників і зміцненню правопорядку в країні та забезпеченні безпеки в суспільстві.

В Інституті професійного розвитку ПАУ професійне навчання передбачає підготовку кураторів з реалізації пробаційних програм. Під час розроблення цих програм було враховано результати оцінки ризиків вчинення повторних кримінальних правопорушень щодо правопорушників. Спільною метою пробаційних програм є досягнення позитивних змін у поведінці суб'єкта пробації. Водночас кожна із затверджених програм містить свою специфічну мету.

---

⁵ Про Стратегію комунікації з питань євроатлантичної інтеграції України на період до 2025 року. Стратегія від 11.08.2021 № 348/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/348/2021#Text> (дата звернення 23.11.2024)

1. Пробаційна програма «Зміна прокримінального мислення» для повнолітніх та неповнолітніх суб'єктів пробації.
2. Пробаційна програма «Подолання агресивної поведінки» для повнолітніх та неповнолітніх суб'єктів пробації.
3. Пробаційна програма «Попередження вживання психоактивних речовин» для повнолітніх та неповнолітніх суб'єктів пробації.
4. Пробаційна програма «Формування життєвих навичок» для повнолітніх та неповнолітніх суб'єктів пробації.
5. Пробаційна програма «Подолання домашнього насильства» для повнолітніх та неповнолітніх суб'єктів пробації.

4. Стратегічні напрями розвитку професійного навчання

I. Професіоналізм:

1. Розроблення та оновлення освітніх програм з набуття «hard skills» та «soft skills»;
2. Постійний моніторинг, удосконалення та актуалізація змісту освітніх програм з максимальним наповненням відповідно до вимог нормативно-правових актів та доручень Мін'юсту, Державної установи «Центр пробації»;
3. Застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, інтерактивних освітніх платформ, комунікаційних онлайн-ресурсів та інструментів під час професійного навчання;
4. Розвиток тренерської майстерності;
5. Формування міжкультурного толерантного середовища.

II. Інноваційність:

1. Забезпечення унікальності освітніх програм;
2. Використання нових методів навчання;
3. Використання інноваційних методів навчання, таких як інтерактивні лекції, тренінги, вебінари, симуляційні ігри;
4. Розроблення міжнародних проєктів.

III. Партнерство:

1. Розширення національних та міжнародних партнерських зв'язків;
2. Участь у громадських ініціативах, правозахисних проєктах та освітніх програмах для підвищення правової обізнаності суспільства;
3. Проведення тренінгів, майстер-класів, форумів.

IV. Цифровізація:

1. Використання відкритих освітніх ресурсів;
2. Формування інформаційної грамотності;
3. Інтеграція цифрових платформ та технологій у навчальний процес, зокрема вдосконалення онлайн-курсів, відеолекцій, інтерактивних матеріалів;

4. Запуск Платформи дистанційної освіти Державної кримінально-виконавчої служби України для розміщення електронних освітніх ресурсів для професійного навчання персоналу та засуджених;

5. Створення інформаційно-медійного простору.

V. Безперервний професійний розвиток:

1. Упровадження та підтримка практики навчання впродовж життя;
2. Проведення занять з прав людини;
3. Підвищення кадрового рівня науково-педагогічних працівників кафедри, їх професійних якостей, навичок інформаційних технологій, знання іноземних мов;

4. Підтримка людиноцентрованого підходу.

VI. Академічна доброчесність:

1. Розвиток культури академічної доброчесності;
2. Дотримання норм Кодексу академічної доброчесності;
3. Відповідальність за порушення норм.

VII. Розвиток і трансфер наукових досліджень:

1. Активізація публікування науково-педагогічних працівників у виданнях Scopus, Web of Science;

2. Виконання прикладних інноваційних пошукових науково-дослідних робіт із залученням досвідчених фахівців з кримінального правосуддя та пробації;

3. Написання та видання підручників, навчальних посібників, монографій та ін.

VIII. Формування гармонійно розвиненої особистості:

1. Створення сучасного науково-духовного осередка;
2. Забезпечення свободи та гнучкості викладачам у розробленні власних досліджень та методів викладання;

3. Формування та зміцнення корпоративної культури;
4. Розвиток функціональної системи профорієнтації;
5. Система мотивації працівників;
6. Всебічна підтримка науково-дослідницьких колективів.

IX. Виховання соціально відповідальної особистості:

1. Створення позитивного соціально-психологічного клімату;
2. Запобігання конфліктам;
3. Розвиток школи тренерів;
4. Швидка адаптація слухачів до корпоративної культури;
5. Формування громадсько-правової свідомості;
6. Екологічна відповідальність.

X. Мультикультурний осередок:

1. Розроблення та впровадження освітньо-професійних та освітньо-наукових програм спільно з іноземними партнерами;

2. Запровадження програм академічної мобільності;

3. Створення умов навчання з метою забезпечення рівних шансів для досягнення академічного успіху;
4. Оптимізація академічної структури підтримки міжнародних наукових досліджень;
5. Покращення якості володіння англійською мовою;
6. Інтенсифікація залучення до викладання запрошених практиків та науковців, міжнародних партнерів.

XI. Доступність освітньої діяльності:

1. Забезпечення гнучкості адміністрування, пошук ефективних управлінських рішень;
2. Забезпечення відповідної підготовки науково-педагогічних, педагогічних працівників, адміністрації Інституту;
3. Надання підтримки усім учасникам освітнього процесу;
4. Забезпечення гнучкості освітніх програм, урізноманітнення навчальних методик, урахування потреб працівників та слухачів;
5. Створення умов для підтримки слухачів з особливими освітніми потребами;
6. Урізноманітнення методів, методик та підходів до навчання;
7. Розроблення методики моніторингу стану, збір та аналіз відповідної інформації, формулювання відповідних рекомендацій;
8. Періодичне проведення моніторингу щодо виявлення потреб слухачів.

XII. Захист та підтримка:

1. Безпечне освітнє середовище та безпека учасників освітнього процесу;
2. Військово-патріотичне виховання та формування цінностей вільного демократичного суспільства;
3. Волонтерство, донати, донорство;
4. Сприяння обороні України, всебічна підтримка працівників та слухачів, що захищають Україну.

ВИСНОВКИ

Подальшими векторами розвитку професійного навчання працівників Центру пробації є:

1. Упровадження заходів з інтеграції роботи кафедри в європейську парадигму освітньої та наукової діяльності щодо: інноваційного наповнення освітньої програми професійного навчання; залучення іноземних лекторів / спікерів до викладання та наукової діяльності, а також інших фахівців; розширення співпраці із зарубіжними партнерами в програмах обмінів, академічної мобільності, стажування, літніх і зимових шкіл, ознайомчих візитів, короткострокових наукових досліджень;

2. Активізація проведення наукових зустрічей (семінарів, конференцій, форумів тощо) з метою об'єднання українських і зарубіжних дослідників за напрямом професійного навчання працівників Центру пробації;

3. Удосконалення професійних компетентностей працівників Центру пробації на основі найсучасніших підходів і методів роботи;

4. Підвищення кадрового рівня науково-педагогічних працівників кафедри, їхніх професійних якостей, навичок інформаційних технологій, знання іноземних мов;

5. Поступове запровадження викладання двома мовами: державною та англійською;

6. Застосування тренінгів під час професійного навчання з метою формування загальних і фахових компетентностей;

7. Удосконалення роботи над оновленням електронних навчальних ресурсів та їх розміщенням на освітній платформі Moodle;

8. Реалізація атмосфери прозорості та академічної доброчесності.

АНОТАЦІЯ

Інтеграція України у світове та європейське політичне, правове і культурне середовище потребує від держави та суспільства вироблення нових підходів до вирішення багатьох економічних, соціальних проблем, до яких належить і впровадження системи пробації. На сьогодні пробація є невід'ємним елементом системи кримінальної юстиції багатьох країн і результатом демократичного розвитку суспільства, що доведено майже двохсотрічною історією розвитку пробації. Працівники є головним ресурсом уповноважених органів з питань пробації. Саме від їхнього професійного розвитку, рівня кваліфікації, здібностей та вмінь залежить ефективність роботи системи пробації. Організація професійного навчання в Пенітенціарній академії України передбачає створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища, що стосується наявних безпечних умови навчання та праці, дотримання прав і норм фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки; створення безбар'єрного освітнього простору на засадах рівності, недискримінації та доступності; використання інформаційно-комунікативних та цифрових технологій в освітньому процесі, інформаційну та кібернетичну безпеку. Освітня програма професійної підготовки працівників пробації покликана сприяти впровадженню Стратегії комунікації з питань європейської інтеграції України на період до 2026 року шляхом ознайомлення працівників пробації з основами планування комунікаційної стратегії у сфері євроінтеграції з урахуванням пріоритетів та завдань відповідних державних органів. Освітня програма підготовки працівників пробації включає навчальний курс з пробаційного нагляду,

оскільки більшість європейських розвинених країн також мають пробаційний нагляд у їхніх правових системах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про пробацію : Закон України від 05.02.2015 № 160-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text> (дата звернення: 22.11.2024).

2. Про схвалення Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року та затвердження операційного плану її реалізації у 2022–2024 роках : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2022 року № 1153-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153-2022p#Text> (дата звернення: 22.11.2024).

3. Про затвердження Положення про професійне навчання працівників Державної кримінально-виконавчої служби України : Наказ Міністерства юстиції України від 01.06.2023 № 2076/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0922-23#Text> (дата звернення: 22.11.2024).

4. Сіренко К.Ю. Напрямки вдосконалення професійного навчання працівників уповноважених органів з питань пробації. *Реформа пробації: можливість обирати майбутнє* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 26 квітня 2024 р.) / голов. ред. О.В. Висоцька; Пенітенціарна академія України. Чернівці: ПАУ, 2024. 361 с. С. 90.

5. Про Стратегію комунікації з питань євроатлантичної інтеграції України на період до 2025 року. Стратегія від 11.08.2021 № 348/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/348/2021#Text> (дата звернення 23.11.2024)

Information about the authors:

Sirenko Kristina Yuriivna,

PhD in Economics, Associate Professor,

Acting Head of the Department of Professional Development

for Probation Officers,

Institute of Professional Development,

Penitentiary Academy of Ukraine

34 Honcha Street, Chernihiv, 14000, Ukraine

Dzhendzhero Oksana Leonidivna,

PhD in Pedagogy, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Professional Development

for Probation Officers,

Institute of Professional Development,

Penitentiary Academy of Ukraine

34 Honcha Street, Chernihiv, 14000, Ukraine

Dudka Natalia Oleksandrivna,
Senior Lecturer at the Department of Professional
Development for Probation Officers,
Institute of Professional Development
Penitentiary Academy of Ukraine
34 Honcha Street, Chernihiv, 14000, Ukraine